

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากแนวโน้มของประชากรโลกตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน การเพิ่มจำนวนประชากรในอดีตเป็นไปอย่างช้า และใช้เวลานานมาก เมื่อถึงสมัยพุทธศตวรรษที่ 22 - 23, จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นรวดเร็วย่างเห็นได้ชัด เมื่อประมาณ 2,000 ปีที่แล้ว จำนวนประชากรโลกมีอยู่ประมาณ 300 ล้านคน และคาดว่าในปี พ.ศ. ~~2553~~²⁵⁴³ จำนวนประชากรจะเพิ่มขึ้นเป็น 6,100 ล้านคน หรือประมาณ 20 เท่าของจำนวนประชากรเดิม¹ จากจำนวนประชากรดังกล่าว ในช่วงเวลา 1,750 ปีมีเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 8 และในช่วง 200 ปีต่อมา คือประมาณ พ.ศ. 2293 - 2493 ได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 30 เป็นที่คาดหมายกันว่า ในช่วงเวลาอีก 50 ปีต่อมา คือราว พ.ศ. 2493 - 2543 จำนวนประชากรจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 62² ดังนั้น ปัญหาประชากรได้กลายเป็นปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งที่ชาวโลกต้องเผชิญ ทำให้ชาวโลกตระหนักว่า ถ้าอัตราการเพิ่มประชากรยังคงดำเนินไปด้วยอัตราเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดผลร้ายต่อชาวโลก เพราะการเพิ่มจำนวนประชากรแต่เพียงอย่างเดียว โดยที่คุณภาพของประชากรไม่มีนั้น มีทางทำให้เกิดปัญหาได้หลายทาง สิ่งซึ่งประเทศต่าง ๆ ไม่ว่าประเทศที่พัฒนาแล้วหรือกำลังพัฒนาต้องการคือ การมีประชากรเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่เดียวกัน ประชากรนั้นต้องมีคุณภาพด้วย

สำหรับประเทศไทย เป็นประเทศหนึ่งในจำนวนหลาย ๆ ประเทศของโลกที่กำลังประสบกับปัญหาการเพิ่มประชากรในอัตราที่สูง ลักษณะการเพิ่มประชากรของประเทศไทย คล้ายคลึงกับประเทศที่กำลังพัฒนาอื่น ๆ คือ อัตราการเกิดอยู่ในระดับสูง แต่อัตราการตาย

¹Valerie K. Oppenheimer, "World Population Growth: Past, Present and Future," Population (New York: Foreign Policy Association, 1971), p. 3.

²Loc. cit.

ลดลงอย่างรวดเร็ว ในสมัยก่อนประชากรของไทยมีจำนวน 8 ล้านคนต้องใช้เวลาดัง 700 ปี คือตั้งแต่ พ.ศ.1743 ถึง พ.ศ.2454 หลังจากมีการทำสำมะโนประชากรครั้งแรกในปี 2454 จากนั้น ทุกระยะเวลา 10 ปี จากตัวเลขที่เก็บรวบรวมเป็นระยะ ๆ แสดงว่า ประชากรของประเทศไทยเพิ่มขึ้นในอัตราที่รวดเร็วมาก จนเรียกได้ว่าประเทศไทยมีประชากรในอัตราที่สูงที่สุดในโลกประเทศหนึ่ง⁴ นั่นคือ สูงเป็นอันดับที่ 16 ของโลก⁵ ปัจจุบัน ประชากรของประเทศไทยมีประมาณ 39,950,306 คน⁶ ในขณะนี้ การเพิ่มประชากรจำนวน 8 ล้านคน ประเทศไทยใช้เวลาเพียง 7 ปีเท่านั้น คิดเป็นอัตราร้อยละ 30 หมายความว่า ประมาณ 22 - 23 ปี หากอัตราการเพิ่มประชากรเป็นเช่นนี้และไม่มีมาตรการทำให้ลดลง ประเทศไทยจะมีประชากรเพิ่มขึ้นจาก 40 ล้านคนเป็น 80 ล้านคน เป็น 160 ล้านคน เป็น 320 ล้านคน และ 640 ล้านคน ภายในเวลา 90 ปีเท่านั้น

จากการที่ประชากรของประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว นั้น มีสาเหตุเนื่องมาจาก อัตราการเกิดสูง และเนื่องจากทัศนคติเกี่ยวกับการมีบุตรของประชากร และโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมในเขตชนบทยังไม่เปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับอัตราการตายที่ลดลง⁷

---

³ เขียวลักษณ์ ราชแพทยาคม, "แนวโน้มและลักษณะการเพิ่มของประชากรไทย," วารสารประชากรศึกษา, 1 (พฤศจิกายน, 2516), หน้า 60.

⁴ วิสิษฐ์ ประจวบเหมาะ, "แนวโน้มการเพิ่มประชากรในประเทศไทย," ปัญหาการเพิ่มประชากรของไทย (กรุงเทพมหานคร: สมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทย, 2516), หน้า 5.

⁵ การเพิ่มประชากรของประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร: สมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทย, 2516), หน้า 6.

⁶ สยามรัฐรายวัน, 29 มีนาคม 2517, หน้า 1.

⁷ สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, "ปัญหาอันเกิดจากความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างท้องถิ่น กับการขยายตัวของประชากร," วารสารประชากรศึกษา, 2 (กุมภาพันธ์, 2517), หน้า 126.

บางชนบท ประชากรส่วนมากต้องการให้มีบุตรมากเพื่อไว้สืบสกุล หรือเพื่อเป็นแรงงาน เพื่อเป็นผู้เลี้ยงดูบิดามารดาในยามแก่ชรา หรือเพื่อมาชเป็นพระ และเพื่อให้สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจแบบการเกษตร

จากแนวโน้มประชากรในระยะที่ผ่านมา นั้น แนวโน้มค่านองค์ประกอบอายุของประชากรไทยมิได้เปลี่ยนแปลงมากนัก ประชากรในวัยเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี มีอัตราส่วนอยู่ในระหว่างร้อยละ 43 ถึงร้อยละ 45 ประชากรในวัยชราที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไปประมาณร้อยละ 3.0 - 5.0 อัตราส่วนที่เหลือเป็นประชากรในวัยทำงาน ดังนั้น ภาระที่คนในวัยทำงานต้องเลี้ยงดูคนในวัยเด็กที่ยังทำงานไม่ได้มีมาก นั่นคือ คนในวัยทำงาน 100 คนต้องรับภาระทางสังคมในการเลี้ยงดูเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีถึง 89 คน⁸ ซึ่งทำให้เป็นการยากยิ่งที่สังคมจะพัฒนาให้ดีขึ้นกว่าในปัจจุบัน ถ้าคนในวัยทำงาน 100 คนต้องรับเลี้ยงดูเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี จำนวน 32 คนเช่นในประเทศสวีเดน⁹ แล้ว สังคมควรสามารถพัฒนากำลังคนในอนาคตได้ดีกว่าในปัจจุบัน นอกจากนั้นแล้ว การที่ประชากรมีเป็นจำนวนมากทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมายหลายประการ

1. ผลสะท้อนของอัตราการเพิ่มของประชากรที่สูงอันจะเกิดแก่การสาธารณสุข¹⁰

1.1 ภาวะโภชนาการ แม้ว่าประเทศไทยจะเป็นประเทศที่ผลิตอาหารได้มากพอที่จะขายต่างประเทศ แต่ปรากฏว่าคนไทยป่วยเป็นโรคขาดอาหารในอัตราที่สูง โดยเฉพาะ

⁸Population Growth in Thailand (second edition), (Metropolitant Bangkok Thondburi: The Cooperative Marketing and Purchasing Federation of Thailand Ltd., 1972), p. 18.

⁹Loc. cit.

¹⁰มนัสวี อุนหนันท์, ปัญหาจากการเพิ่มประชากรของไทย (กรุงเทพมหานคร: สมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทย, 2516), หน้า 23 - 25.

โรคขาดโปรตีน, โรคโลหิตจาง ฯลฯ ถ้าหากว่าการผลิตอาหารมิได้เพิ่มขึ้นทันเท่าการเพิ่มของประชากรแล้ว ปัญหาโรคขาดสารอาหารในประเทศไทยจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นในอนาคต จากรายงานของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจ-สังคมแห่งชาติ ในระยะ พ.ศ.2509-2510 ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 2 ต่อปี ซึ่งถ้าหากว่าอัตราการเพิ่มของประชากรยังคงสูงอยู่เรื่อย ๆ เช่นนี้ อีกประมาณ 25 ปีข้างหน้า ประเทศไทยอาจผลิตข้าวได้ไม่พอบริโภคภายในประเทศ ซึ่งย่อมกระเทือนถึงภาวะโภชนาการของคนไทยอย่างแน่นอน

1.2 การสุขาภิบาล สิ่งแวดล้อม ในปัจจุบันนี้ ประเทศไทยมีประชากรเพิ่มขึ้นปีละ 1 ล้าน 2 แสนคน หมายความว่า ต้องมีครัวเรือนเพิ่มขึ้นปีละ 2 แสนครัวเรือน ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ การขาดแคลนที่อยู่อาศัย อาจมีการอพยพจากชนบทเข้าสู่เมืองมากขึ้น ทำให้เกิดเป็นแหล่งเสื่อมโทรมที่แออัดยัดเยียด และมีความบกพร่องทางสุขาภิบาล จึงก่อให้เกิดปัญหาสาธารณสุขในเขตเมือง เช่น วัณโรคและโรคติดต่ออื่น ๆ และจากการที่มีการขยายเขตเมืองอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีก เช่น การขาดแคลนน้ำประปา ความบกพร่องในการกำจัดสิ่งปฏิกูลขยะมูลฝอย รวมทั้งการระบายน้ำโสโครก ความสกปรกของบรรยากาศ แม่น้ำลำคลอง ปัญหาอุบัติเหตุ ยาเสพติดให้โทษ ฯลฯ ซึ่งจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นในอนาคต

1.3 การอนามัยเด็กและอนามัยโรงเรียน การที่อัตราการเกิดของประชากรไทยอยู่ในระดับสูงมาเป็นเวลานาน มีผลทำให้ประชากรของประเทศไทยประกอบด้วยเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีเสียร้อยละ 45 คือ ประมาณ 16 ล้านคน และทุก ๆ ปีจะมีเด็กเกิดใหม่เพิ่มขึ้นอีกปีละ 1 ล้าน 5 แสนคน¹¹ เด็กเหล่านี้ย่อมจะเติบโตเป็นกำลังแรงงานของประเทศในระยะ 15 - 20 ปีข้างหน้า จึงควรที่จะพัฒนาเด็กเหล่านี้ให้เป็นผู้ที่มีร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง และสุขภาพดีทั้งทางกายและทางจิต แต่เด็กเหล่านี้ต้องเสียชีวิตด้วยสาเหตุต่าง ๆ กันถึงปีละ 120,000 คน¹² ด้วยโรคติดต่อและภาวะบกพร่องทางโภชนาการ จึงเป็นมูลเหตุ

¹¹ มนัสวี อุณหันท์, เรื่องเดิม, หน้า 30.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 31.

ที่ทำให้ทารกและเด็กวัยก่อนเข้าโรงเรียนต้องเจ็บป่วยล้มตาย เป็นความสูญเสียในแง่การพัฒนากำลังงาน

ส่วนปัญหาเกี่ยวกับการอนามัยโรงเรียน ในขณะนี้นักเรียนอยู่ในโรงเรียนต่าง ๆ เป็นจำนวน 6 ล้านคน และเพิ่มจำนวนถึงปีละ 3 - 4 แสนคน จำนวนเจ้าหน้าที่ที่ดูแลมีอยู่เป็นจำนวนน้อย อีกทั้งสภาพโรงเรียนตามชนบทมีไม่เพียงพอ และอยู่ในสภาพที่แออัด, ขาดแคลนที่เรียน, ส้วม, น้ำสะอาด, อาหาร นอกจากนั้นยังป่วยเป็นโรคต่าง ๆ เช่น โรคพยาธิ โรคขาดสารอาหาร และโรคครีคัสติงตา ฯลฯ ยิ่งจำนวนนักเรียนเพิ่มมากขึ้น ปัญหาค่านอนามัยจะมากขึ้นตามลำดับ

1.4 การอนามัยแม่ จากการที่สตรีตั้งครรภ์และคลอดบุตรในระยะที่เกินสมควร ย่อมเป็นอันตรายแก่สุขภาพและชีวิตของแม่เป็นอย่างยิ่ง คือ ถ้าตั้งครรภ์และคลอดบุตรเมื่ออายุ 35 ปี จะมีโอกาสเสียชีวิตมากกว่าคนในวัยสาว และถ้ามีอัตราการคลอดบุตรสูง สุขภาพจะทรุดโทรม บางครั้งอาจมีโรคแทรกซ้อน

1.5 ปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข ในประเทศที่ประชากรเพิ่มทวีขึ้นในอัตราที่สูง แม้รัฐบาลจะพยายามทุ่มเทงบประมาณในด้านการแพทย์ อนามัย และสาธารณสุขเพียงใด ก็จะมีผลเพียงทำให้บริการทางการแพทย์ อนามัย และบริการทางสาธารณสุขมีมาตรฐานดีขึ้นกว่าเดิมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่ถ้าหากว่าสามารถลดอัตราการเพิ่มของประชากรให้ช้าลงบ้างแล้ว รัฐบาลก็จะสามารถพัฒนาการสาธารณสุขได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพราะปัจจุบัน ประเทศไทยมีเตียงคนไข้ 1 เตียงต่อประชากร 1,000 คน มีแพทย์ปริญญา 1 คนต่อประชากร 7,000 คน ในส่วนภูมิภาค มีแพทย์ 1 คนต่อคนไข้ 20,000 - 50,000 คน¹³ ในขณะที่ในปัจจุบันเราสามารถผลิตแพทย์ได้เพียงปีละ 300 คน นอกจากนั้น ยังต้องผลิต เภสัชกร, ทันตแพทย์, พยาบาล และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประเภทอื่น ๆ ตามสัดส่วน ซึ่งถ้าประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ก็ต้องเร่งการขยายการผลิตเจ้าหน้าที่เหล่านี้เช่นกัน ซึ่งทำได้ยาก

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 33.

1.6 ปัญหาด้านสุขภาพจิต จากการที่ประชาชนในเขตเมืองเพิ่มมากขึ้น ซึ่งอาจเนื่องมาจากการที่อัตราการเกิด หรืออัตราการอพยพจากชนบทเข้าเมือง ทำให้รัฐบาลไม่สามารถพัฒนาบริการสาธารณสุขไปทั่ว และจัดบริการทางสังคมให้ทันกับอัตราการขยายของเขตเมือง ทำให้เกิดการขาดแคลนสวัสดิการและบริการสังคมต่าง ๆ ขึ้นภายในเมือง เช่น บริการขนส่งสาธารณะ และคมนาคมแออัด สถานที่พักผ่อนหย่อนใจไม่มี การขาดแคลนและการศึกษาค้นคว้าเหล่านี้ ทำให้สุขภาพจิตเสื่อม เกิดความเครียด เครียดด้านจิตใจและอารมณ์มากขึ้น ปัญหาโรคประสาทก็จะมากขึ้นตามส่วน เด็กที่เกิดมาในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี ทำให้เสื่อมสุขภาพจิตได้ง่าย

1.7 การระบาดของโรค ถ้าการสุขาภิบาลไม่ดีแล้วการระบาดของโรคอาจเกิดขึ้นได้ง่ายเพราะความหนาแน่นของประชากรเพิ่มขึ้นถึงระดับที่เหมาะสมกับการแพร่กระจายของเชื้อโรคบางอย่าง ประกอบกับความเสื่อมโทรมในด้านการสุขาภิบาล ทำให้การแพร่หลายของโรคติดต่อมีมากยิ่งขึ้น

2. ผลกระทบของอัตราการเพิ่มประชากรในอัตราสูงต่อสุขภาพของครอบครัว

2.1 ด้านอาหาร สำหรับครอบครัวที่มีรายได้น้อยและยากจน เด็กที่เกิดมามากขึ้นเท่าใด หมายถึงอาหารของสมาชิกในครอบครัวนั้นจะต้องถูกเฉลี่ยจำนวนสมาชิก เมื่อได้รับอาหารน้อย เด็กจึงอาจเป็นโรคขาดธาตุอาหารในระดับที่สูง โดยเฉพาะในครอบครัวชนบทที่มีลูกมากและฐานะยากจน

2.2 การขาดแคลนที่อยู่อาศัย ภายในครอบครัวต้องอยู่กันอย่างแออัด เพราะจำนวนสมาชิกมีมาก

2.3 สุขภาพของมารดา มารดาที่ตั้งครรภ์และคลอดบุตรในระยะถี่เกินไป ทำให้ไม่มีโอกาสเสียชีวิตได้ง่าย มีโรคแทรก และสุขภาพจิตเสีย

2.4 สุขภาพของบิดา ทำให้บิดามีโอกาสที่จะเป็นโรคจิตและโรคประสาทมากกว่าครอบครัวที่มีบุตรน้อย เพราะต้องรับผิดชอบในการหาเงินมาเลี้ยงดูบุตร ต้องกินร่นและชวนชววยยิ่งขึ้น ร่างกายมีความทรากคร่า และจิตใจมีกังวล เคร่งเครียดตลอดเวลา ซึ่งอาจเป็นสาเหตุให้เกิดความแตกร้างในครอบครัว

2.5 สุขภาพของบุตร ย่อมมีโอกาสตายตั้งแต่ในระยะตั้งครรภ์ หรือเจ็บป่วย เสียชีวิตในเยาว์วัยมาก อีกทั้งมีโอกาสเป็นเด็กปัญญาอ่อน

2.6 ปัญหาสิ่งแวดล้อม การที่ประชากรในเมืองใหญ่เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดปัญหาอีกหลายประการ เช่น ปัญหาอากาศเสียเนื่องจากก๊าซรถยนต์ หรือจากโรงงานอุตสาหกรรม, ปัญหาน้ำเน่าเนื่องจากคนทิ้งสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ลงในแม่น้ำ ลำคลอง ในด้านจิตวิทยานั้น ก็จะเกิดความหงุดหงิดเนื่องจากเสียงเครื่องยนตร์บกวน ชีวิต ต้องมีการแข่งขันกันมากเพื่อแย่งกันทำมาหากิน ต่างคนต่างเอาตัวรอด ทำให้มนุษย์ขาด มนุษย์สัมพันธ์

3. ผลสะท้อนของอัตราการเพิ่มประชากรต่อการพัฒนาทางด้านการศึกษาทาง เศรษฐกิจ

3.1 อัตราส่วนของผู้เยาว์จะเพิ่มขึ้น แต่อัตราส่วนของผู้ที่อยู่ในวัยทำงานจะลดลง¹⁴ ซึ่งผลสะท้อนที่เกิดขึ้นคือ¹⁵

3.1.1 รัฐบาลต้องมีภาระหนักในการพัฒนาการศึกษาและการสาธารณสุข ให้เพียงพอกับจำนวนเด็กที่เพิ่มขึ้น หากไม่สามารถพัฒนาให้ทันกับ อัตราการเพิ่มของประชากรแล้ว แรงงานในอนาคตจะมีคุณภาพต่ำ ทั้งในด้านวิชาความรู้และในด้านสุขภาพ ซึ่งทำให้เกิดช่องว่าง ระหว่างประชาชนได้ง่าย

¹⁴อุทิศ นาคสวัสดิ์, "การเพิ่มประชากรกับปัญหาด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ," การประชุมอบรมครู เรื่อง บทบาทครูคหกรรมศาสตร์กับประชากรศึกษาและการวางแผนครอบครัว วันที่ 2-10 เมษายน, 2516 (กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา, 2516), หน้า 98.

¹⁵มนัสวี อุณหันท์, "ปัญหาประชากรกับการพัฒนาเศรษฐกิจ," คำบรรยาย ประกอบการสอนการวางแผนครอบครัว (พระนคร: โครงการวางแผนครอบครัว, กระทรวง สาธารณสุข, 2514), หน้า 35.

3.1.2 การออมทรัพย์และการสะสมทุนของประเทศไทยจะมีระดับต่ำ ซึ่งยอมกระทบกระเทือนถึงการลงทุนเพื่อเพิ่มผลผลิตด้วย นอกจากนี้การสร้างแหล่งงานใหม่เพื่อรองรับแรงงานที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วก็ต้องประสบกับอุปสรรคเนื่องจากขาดแคลนทุนในการสร้างงานใหม่

3.1.3 จำนวนนักเรียนในระดับต่ำเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว รัฐบาลต้องนำเงินมาอุดหนุนนักเรียนในระดับนี้มาก ดังนั้น คนในระดับสูงและระดับกลาง ซึ่งเป็นสิ่งที่มีค่าต่อประเทศ กลับได้รับการอุดหนุนจากรัฐบาลได้น้อย ดังนั้น จึงเป็นอุปสรรคขัดขวางการพัฒนาประเทศเป็นอย่างยิ่ง

3.1.4 เนื่องจากรัฐต้องใช้งบประมาณในการพัฒนาบริการสังคมและสาธารณูปการ รวมทั้งการศึกษาและสาธารณสุขเป็นจำนวนมาก จึงเหลืองบประมาณที่จะนำไปใช้จ่าย หรือลงทุนในการพัฒนาเศรษฐกิจโดยตรงน้อยลง จึงเป็นเหตุให้ไม่สามารถเพิ่มพูนรายได้ของประชาชนได้รวดเร็วตามความปรารถนา

3.2 ทำให้แรงงานของประเทศเพิ่มขึ้นในอัตราสูงเกินควร คือ ร้อยละ 3.0 ต่อปี¹⁶ ซึ่งทำให้เกิดผลสะท้อนถึง

3.2.1 ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องการทำงาน คือนายจ้างเอาเปรียบลูกจ้าง นอกจากนั้นลูกจ้างจะขาดสวัสดิการ อีกประการหนึ่งจะเกิดปัญหาการว่างงานอย่างรุนแรงเพิ่มขึ้นในอนาคต

3.2.2 ทำให้การกระจายคนจากสาขาเกษตรกรรมออกไปสู่กิจกรรมสาขาอื่นประสบอุปสรรคยิ่งขึ้น

16 Loc. cit.

3.2.3 เพิ่มภาระให้แก่รัฐบาลในการลงทุนด้านต่าง ๆ และหากรัฐมีเงินลงทุนไม่เพียงพอ ก็จะต้องเปิดโอกาสให้ต่างชาติเข้ามาลงทุน ก่อให้เกิดผลประโยชน์เอวาร์คเอาเปรียบคู่ค้าซึ่งเป็นคนไทย และตัวการให้เกิดปัญหาคอร์ปชั่นโดยให้สินบนแก่ข้าราชการอีกด้วย

4. อัตราการเพิ่มของประชากร ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมถึงการอพยพเข้ามาในเมือง ในเขตเมืองหลวงของประเทศไทยในปัจจุบันสูงถึงร้อยละ 5.0 ต่อปี¹⁷ พวกชนบทที่อพยพเข้ามาในเมืองนี้ ส่วนใหญ่มีทุนทรัพย์น้อย จึงต้องไปอยู่ตามแหล่งเสื่อมโทรมต่าง ๆ และเมื่อมีจำนวนมาก ๆ เข้าก็จะกลายเป็นแหล่งอาศัยถาวรของคนเหล่านี้ รัฐไม่อาจพัฒนาให้แหล่งความเจริญ นอกจากนั้น พวกที่อพยพเหล่านี้ยังว่างงาน ทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ลักเล็กขโมยน้อย ปัญหายาเสพติด การถูกฉ้อฉล อดอยากอดตาย¹⁸

5. อัตราการเพิ่มของประชากรในอัตราสูง ก่อให้เกิดปัญหาด้านการศึกษา คือ เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น จำนวนเด็กในวัยเรียนมีมากขึ้น รัฐจัดบริการด้านการศึกษาไม่ทัน ในช่วงระยะ 14 ปีที่ผ่านมา ปริมาณเด็กอายุ 7 ขวบเพิ่มขึ้นถึง 50 % ซึ่งอีก 10 ปีข้างหน้า จะมีเด็กในวัยเรียนเพิ่มขึ้น 4 ล้านคนเศษ¹⁹ แม้ว่ารัฐบาลจะพยายามขยายการศึกษาให้ทันแต่ก็ทำได้ไม่ทั่วถึง ทั้งนี้ เพราะคนนิยมเรียนในชั้นสูงขึ้น มีความสนใจในการศึกษามากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาที่เรียนไม่พอทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา

¹⁷ เยาวลักษณ์ ราชแพทยาคม, "แนวโน้มและลักษณะการเพิ่มของประชากรไทย," วารสารประชากรศึกษา, 1 (พฤศจิกายน, 2516), หน้า 62.

¹⁸ สุพัทรา สุภาพ, ปัญหาสังคม (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2515), หน้า 159.

¹⁹ วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ, การประชุมอบรมครูเรื่องบทบาทครูคหกรรมศาสตร์กับประชากรศึกษาและการวางแผนครอบครัว วันที่ 2 - 10 เมษายน 2516 (กรุงเทพมหานคร: หน่วยงานนิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา, 2516), หน้า 121.

ในปัจจุบันนี้ ประชากรเพิ่มปริมาณมากขึ้น ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ประชากรเพิ่มมากขึ้น²⁰ ฉะนั้น ในการแก้ปัญหา จึงต้องใช้การศึกษา เป็นเครื่องมือสำคัญ มนุษย์ได้พยายามที่จะแก้ปัญหาซึ่งเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงประชากร ประเทศที่มีความเชื่อในหลักประชาธิปไตย ได้พยายามดำเนินการให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ ในการช่วยกันแก้ไขและป้องกันปัญหาประชากรโดยไม่มีการบังคับ จึงพบว่า การศึกษาเป็นวิธีการที่สำคัญที่สุด²¹ ในเรื่องของการวางแผนครอบครัว เป็นวิธีการแก้ปัญหาประชากรทางหนึ่ง เป็นพฤติกรรมขั้นสุดท้ายที่เกิดขึ้นหลังจากที่ประชากรมีความพร้อมทางด้านจิตใจ และความทองการแล้วเท่านั้น แนวคิดด้านการศึกษาในปัจจุบัน จึงขยายตัวออกไปกว้างขวางกว่า เดิมมาก คือ มิใช่เป็นการชักจูงให้คนมีลูกมากแล้วมารับบริการการวางแผนครอบครัวเท่านั้น แต่เป็นการเตรียมเด็กและผู้ใหญ่ให้รู้จักรับผิดชอบ และพร้อมที่จะร่วมกันแก้หรือป้องกันภาวะประชากรอย่างมีเหตุผล การแก้ปัญหาประชากรนั้น ข้อสำคัญขั้นพื้นฐานคือ ประชาชนจะต้องปฏิบัติอย่างมีเหตุผล มากกว่าการกระทำที่ถูกบังคับ ด้วยเหตุนี้ โรงเรียนจึงเป็นสถาบันที่เหมาะสมสำหรับให้นักเรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ภาวะประชากร เพื่อจะได้เกิดความรู้สึกชอบ และสามารถหลีกเลี่ยงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้มาก

ในการสอนเรื่องประชากรนั้น ต้องสอนด้วยการใช้เหตุผล²² และในลักษณะที่เป็นเรื่องเฉพาะ อันประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ หลายส่วน มิใช่สอนแบบโฆษณาชวนเชื่อ หรือเพียงบอกกล่าวเท่านั้น ดังนั้น ในการวางโครงการและแนวการสอนที่จะให้นักเรียนได้เข้าใจ

²⁰ วิชัย ประจวบเหมาะ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 71.

²¹ บุปผา อุดมศักดิ์, "แนวคิดและหลักการทางด้านประชากรศึกษา," แพทยสภาสาร, 2 (มิถุนายน, 2516), หน้า 430.

²² UNESCO, Population and Family Education: Report of an Asian Region Workshop (Bangkok: Unesco Region Office for Education in Asia, 1971), p. 19.

แจ่มแจ้ง จึงต้องใช้เวลามาก และระบบการศึกษาในโรงเรียนเป็นแหล่งเดียวที่มีความพร้อมในการนี้ นอกจากนี้ โรงเรียนยังเป็นสถาบันซึ่งมีประสบการณ์และมีวิธีการที่สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม รวมถึงจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างไคผลคืออีกด้วย

ถ้ามีความเชื่อกันว่า ระบบการศึกษาจำเป็นต้องตอบสนองความต้องการของสังคมนั้น ๆ แล้ว ระบบการศึกษาคงกล่าวจะต้องปรับปรุงตนเองเพื่อแก้ปัญหาที่สังคมเผชิญอยู่ ปัญหาของประเทศในขณะนั้นนั้น ปัญหาประชากรเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดปัญหาหนึ่ง ระบบการศึกษาจึงจำเป็นต้องเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาค้นหาทุกด้านที่เกิดขึ้น

ที่มาของประชากรศึกษา คือ การเตรียมเด็ก, เยาวชน และผู้ใหญ่ ให้รู้จักรับผิดชอบ และพร้อมที่จะร่วมกันแก้ไขหรือป้องกันภาวะประชากรอย่างมีเหตุผล อันนำไปสู่การได้มาซึ่งคุณภาพของชีวิตที่ต้องการ วิธีการสอนประชากรศึกษา คือการนำเรื่องราวเกี่ยวกับภาวะประชากรในทุกด้านเสนอต่อนักเรียนอย่างแจ่มแจ้ง พร้อมทั้งมีข้อสมมติฐาน พร้อมทั้งจะเข้าใจในภาวะการณ์ทั้งหมด เพื่อให้เกิดการตัดสินใจที่เหมาะสม

ดังนั้น เรื่องของประชากรศึกษา ควรจะเป็นวิธีการอย่างหนึ่งซึ่งนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหหรือป้องกันปัญหาประชากร เมื่อรวมกับแนวความคิดทางการศึกษาที่ว่า การศึกษาหมายถึงองค์ประกอบ ประสบการณ์ และขบวนการต่าง ๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการที่บุคคลแต่ละคนได้รับความรู้ สร้างทัศนคติ พัฒนาทักษะ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ประชากรศึกษา²³ จึงมีความหมายว่า

1/ ประชากรศึกษาคือโครงการจัดการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาเกี่ยวกับภาวะประชากรในครอบครัว ชุมชน ประเทศ และในโลก โดยมีจุดมุ่งหมายที่ก่อให้เกิดทัศนคติในทางรู้จักรับผิดชอบและมีการปฏิบัติอย่างมีเหตุผลต่อภาวะนั้น //

²³Ibid., p.13.

²⁴Loc. cit.

สำหรับหลักการของประชากรศึกษา ขึ้นอยู่กับหลักการศึกษานักการศึกษาแต่ละท่าน ยึดถืออยู่ ถ้าหากทัศนะการศึกษาที่ว่า การศึกษาเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของหลายฝ่าย²⁵ หรือการศึกษาเป็นพันธะสัญญาทางสังคม (social contact) ซึ่งมีบุคคลหลายฝ่ายเกี่ยวข้องด้วย ผู้ที่มีส่วนในการศึกษาคือครูและนักเรียน วิธีการศึกษาจึงเป็นแบบที่ว่า ทั้งสองฝ่ายมีส่วนรับผิดชอบเท่า ๆ กัน แม้วาจุดมุ่งหมายในการศึกษาคำนึงถึงผลซึ่งเกิดขึ้นกับตัวผู้เรียน เป็นสำคัญ แต่ในขั้นต่อมา ผลนั้นจะตกทอดเป็นผลของสังคมด้วย ต่อสังคมที่ครูและนักเรียนต่างมีส่วนในการรับผิดชอบร่วมกัน

ดังนั้น ในการจัดโครงการทางการศึกษา ถ้าผู้จัดซึ่งได้แก่ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ จะต้องจัดหาโอกาสในการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อให้เด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ได้พัฒนาตนเองให้เกิดวิจาร์ณญาณ ค่านิยม และทัศนคติ ในทางรับผิดชอบ และปฏิบัติการอย่างมีเหตุผล เพื่อแก่ภาวะประชากรอันไม่พึงปรารถนานั้นเสีย เนื่องจากจุดมุ่งหมายของประชากรศึกษานั้น มีจุดประสงค์ให้ผู้เรียนเกิดทัศนคติในทางรับผิดชอบ และสามารถตัดสินใจตลอดจนปฏิบัติด้วยวิจาร์ณญาณ²⁶ ประชากรศึกษาจึงอาจเป็นเครื่องมือแก้หรือป้องกันภาวะประชากรที่ไม่พึงปรารถนาได้

การจัดประชากรศึกษา ทำได้ทั้งในและนอกโรงเรียน²⁷ ในโรงเรียน ผู้จัดได้แก่ศึกษานิเทศก์, ครู, นักเรียน การจัดนอกโรงเรียนจัดได้โดยทางสื่อมวลชน การออกไป

²⁵ ยุกา อุดมศักดิ์, "แนวคิดและหลักการประชากรศึกษา," วารสารประชากรศึกษา, 1 (กุมภาพันธ์, 2517), หน้า 136.

²⁶ Loc. cit.

²⁷ เฉลียว บุรีภักดิ์, "ประชากรศึกษากับการวางแผนครอบครัว; การประชุมอบรมครูเรื่องบทบาทครูคหกรรมศาสตร์กับประชากรศึกษา และการวางแผนครอบครัว วันที่ 2 - 10 เมษายน (กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา, 2516), หน้า 75.

เผยแพรของหน่วยแพทย์ พยาบาล และนักสังคมสงเคราะห์

การจัดประชากรศึกษาในโรงเรียน นับเป็นความรับผิดชอบที่สำคัญของโรงเรียน²⁸ ซึ่งจะเป็นวิถีทางในการที่ทำให้นักเรียนเกิดความรับผิดชอบและทัศนใจได้อย่างถูกต้อง

ดร. เจ. อี. ไชยาสุริยา มีความเห็นว่า ควรจัดโปรแกรมประชากรศึกษาในโรงเรียน เนื่องจากเหตุผลที่ว่า²⁹

1. จำนวนประชากรที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปีนั้นมีถึง 40 % ของจำนวนประชากรทั่วประเทศ เด็กเหล่านี้จะเติบโตขึ้นเป็นบิดามารดาในอนาคต ดังนั้น พฤติกรรมทางคานการเจริญพันธุ์ของบุคคลเหล่านี้ จึงควรเป็นไปในทางที่รับผิดชอบ ทั้งเพื่อตนเอง และเพื่อการพัฒนาของชาติ
  2. การปฏิบัติในทางที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการเป็นบิดามารดา และเกี่ยวกับสถานะการเป็นประชากรนั้น จำเป็นจะต้องอาศัย หลักความรู้และทัศนคติที่ใคร่เกี่ยวกับประชากรศึกษากันมาตั้งแต่วัยรุ่น
  3. เป็นที่ยอมรับกันในประเทศต่าง ๆ แล้วว่า วิธีที่ได้ผลที่สุดในการขยับขยายการเพิ่มพลเมืองอย่างรวดเร็ว คือการจัดโครงการศึกษา ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เข้าใจถึงสถานะประชากรอย่างถ่องแท้
- ดังนั้น การนำประชากรศึกษาเข้ามาไว้ในหลักสูตรระดับต่าง ๆ ที่เหมาะสมในโรงเรียน จึงเป็นสิ่งที่ควรกระทำโดยด่วน

---

²⁸Hyun-Ki Paik, "The Need to Include Population Education in the School Curriculum," Asian Institute for Teacher Educators University of The Phillippines, (Quezon city, 1972), p. 3.

²⁹J. E. Jayasuriya, "A Possible Approach in Designing a Comprehensive Programme of Population Education in the Context of an Asian Country," วารสารประชากรศึกษา, 1 (กุมภาพันธ์, 2517), หน้า 160.

กลุ่มคณะที่ปรึกษาจาก "The Population Education Source Book Project" ซึ่งจัดโดย The Unesco Regional Office for Education in Asia เมื่อ ค.ศ. 1972³⁰ ได้ตกลงว่า

ในการจัดประชากรศึกษาในโรงเรียนในภูมิภาคเอเชีย ควรมีจุดประสงค์ดังต่อไปนี้

1. ให้ความรู้และปลูกฝังทัศนคติซึ่งเกี่ยวข้องกับเนื้อหาประชากรศึกษา
2. ให้มีความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างสถานะประชากรกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
3. ให้เห็นคุณค่าความสำคัญของเนื้อหาประชากร สำหรับสถานะประชากรในปัจจุบัน
4. ให้เห็นความสำคัญของประชากรในการพัฒนาชีวิตครอบครัวและชุมชน
5. ให้เห็นขอบเขตซึ่งองค์ประกอบประชากรจะมีอิทธิพลต่อชีวิตของคนแต่ละคน
6. ให้เห็นว่า การควบคุมขนาดของครอบครัวเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการวางแผนชีวิตทั้งหมด
7. ให้มองเห็นความสัมพันธ์ของชีวิตระหว่างการเกิด และคุณภาพของชีวิต คุณและโทษของการคุมกำเนิด
8. ให้เข้าใจในความสัมพันธ์เรื่องการเจริญพันธุ์ กับสุขภาพของมารดาและบุตร
9. ให้เห็นว่า องค์ประกอบค่านิยมประชากรเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการให้เป้าหมายของแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติใหม่บรรลุผล

³⁰Hyun-Ki Paik, op. cit., p. 6.

10. ให้เห็นว่า องค์ประกอบด้านประชากร เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ช่วยให้จุดประสงค์ทางการศึกษาของชาติประสบความสำเร็จ

จากการประชุมเรื่องประชากรศึกษา ณ โรงแรมเวียงใต้ เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2515 ได้คาดหวังบทบาทของโรงเรียนในการส่งเสริมประชากรศึกษาไว้ว่า โรงเรียนควรมีบทบาท คือ

1. โรงเรียนควรจัดกิจกรรมเพื่อสนองความคาดหวังที่จะให้เป็นตัวแทนของความเปลี่ยนแปลง (agent of change)
2. โรงเรียนควรรจะพยายามพัฒนาและส่งเสริมให้ผู้เรียน, ประชาชน ตระหนักถึงปัญหาประชากร และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประชากร ที่มีผลต่อสังคมเศรษฐกิจ
3. โรงเรียนควรรจะพยายามพัฒนาส่งเสริมผู้เรียน, ประชาชน ให้มีความรู้, ทักษะ, ความรู้สึกรับผิดชอบ, รู้จักตัดสินใจอย่างมีเหตุผล มีวิจารณ์ญาณและสร้างสรรค์ลดจนนำความรู้ไปใช้ในชีวิต³¹

เมื่อโรงเรียนมีส่วนในการส่งเสริมประชากรศึกษา การนำเอาเรื่องประชากรศึกษามาสอนในโรงเรียนอาจทำได้ 4 วิธี คือ

1. สอดแทรกลงไปในส่วนหัวข้อของรายวิชาที่มีอยู่เดิม เช่น วิชาคหกรรมศาสตร์
2. เพิ่มหัวข้อเข้าไปใหม่จากหลักสูตรเดิมในวิชาต่าง ๆ เช่น คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา
3. จัดเป็นวิชาโดยเอกเทศ หรือจัดเป็นยูนิต (unit) พิเศษ โดยกำหนดเวลาเรียน 3 - 4 ชั่วโมงใน 1 สัปดาห์เฉพาะเรื่องนี้
4. จัดเป็นวิชาการรวม เรียนทุกอย่างเรื่องการแก้ปัญหาชีวิต ซึ่งอาจให้ชื่อใหม่ เช่น การวางแผนในอนาคต โดยเพิ่มเข้าไปในหลักสูตรให้ทุกคนได้เรียนอีก 1 วิชา เนื้อหาเปลี่ยน

005146

³¹ กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการประชุมเรื่องประชากรศึกษา ณ โรงแรมเวียงใต้ วันที่ 22 ธันวาคม 2515 (อัคราเนนา), หน้า 7.

แปลงไคตามภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคม ให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน³²

✓ สำหรับระดับซึ่งจะทำการสอนประชากรศึกษา ได้แก่ ระดับประถมศึกษา, มัธยมศึกษา, มหาวิทยาลัย และวิทยาลัยต่าง ๆ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในการนำเอาเรื่องประชากรศึกษาเข้ามาสู่ระดับโรงเรียนนั้น ระดับที่ควรนำมาสอนคือระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยอาศัยวิธีการสอดแทรกประชากรศึกษาเข้าไปในหัวข้อที่มีอยู่แล้ว จะทำให้ได้รับผลตามจุดมุ่งหมายของประชากรศึกษาได้มาก เพราะนักเรียนระดับ ม.ศ.ต้นเป็นวัยย่างสู่ความเป็นผู้ใหญ่ และมีความพร้อมพอที่จะรับผิดชอบในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อีก ทั้งเป็นการปลูกฝังแนวความคิดตั้งแต่เยาว์วัย ซึ่งเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่จะได้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง อีกทั้งสามารถเผยแพร่แนวความคิดให้แก่ผู้อื่นได้ นอกจากนี้ เมื่อนักเรียนระดับมัธยมศึกษาจะเรียนต่อระดับสูงขึ้นไปอีก ก็จะใช้เป็นพื้นฐานในการเรียน และสอดแทรกแนวความคิดระดับสูงต่อไป

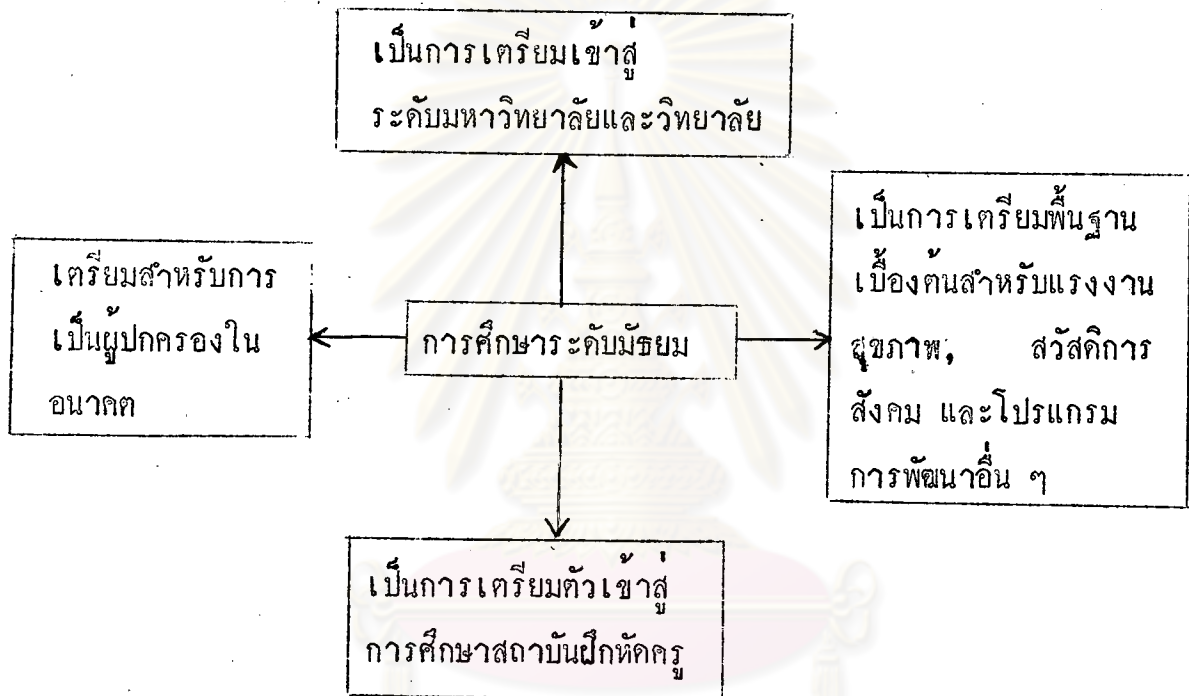
จากการประชุมของกลุ่มประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย เรื่องประชากรศึกษา เมื่อ ค.ศ.1971 ซึ่งจัดโดยยูเนสโก มีความเห็นว่า

"ประชากรศึกษาควรเป็นเรื่องของการศึกษาทุกระดับ สำหรับในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โครงการประชากรศึกษาควรจะเน้นในแง่ที่จะช่วยให้นักเรียนสามารถตัดสินใจได้ควยเหตุผลต่อเรื่องประชากร จุดที่แตกต่างกันของ 2 ระดับ คือ ในระดับสูงซึ่งมีจำนวนนักเรียนเพียงส่วนน้อย ควรจะเน้นที่บทบาทของผู้นำในการริเริ่ม, รักษาไว้, ขยายนโยบายและโครงการประชากร ดังนั้น การจัดโครงการประชากรศึกษาอันเป็นประโยชน์แต่เด็กโต ควรครอบคลุมภาวะประชากรในทุกแง่ ทั้งในระดับภาคและประเทศ มากกว่าจะเน้นระดับครอบครัวและชุมชน สำหรับในระดับการศึกษาขั้นต้นหรือสำหรับเด็กเล็ก ควรจะ

³² เฉลียว บุรีรักษ์, เรื่องเดิม, หน้า 75.

เน้นสิ่งที่ใกล้ตัว คือภาวะประชากรในระดับครอบครัวและชุมชน จึงจะเหมาะสม"³³

จากการวิจัยในประเทศอินเดีย พบว่า "ประชากรศึกษาคควรจะเผยแพร่ไปในทุกระดับชั้นของโรงเรียน การนำประชากรศึกษาเข้าไปในระดับชั้นมัธยมศึกษา เป็นสิ่งที่มีความเหมาะสมและสำคัญมากกว่าในระดับประถมศึกษา³⁴ และได้เสนอให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาระดับมัธยม คือ³⁵

³³ UNESCO, Population and Family Education: Report of an Asian Region Workshop (Bangkok: Unesco Region Office for Education in Asia, 1971), แปลโดย ดร.ยุพา อุดมศักดิ์, วารสารประชากรศึกษา, 1 (กันยายน, 2516), หน้า 13.

³⁴ Pathfinder Fund, Curriculum in Population Education for Secondary School Stage (New Delhi: The Pathfinder Fund, 1972) p. 2

³⁵ Department of Family Planning, New Delhi, Population Education Guide Book for Secondary School Teacher (New Delhi: Central Health Education Bureau (1971), P. 3.

รายการประชากรศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา เป็นการให้โอกาสเด็กมีความตระหนักในเรื่องปัญหาประชากร และชี้แจงถึงบทบาทในการเป็นผู้ปกครองในอนาคต ทั้งนี้จะรวมถึงการตัดสินใจที่จะพิจารณาอายุการแต่งงาน จำนวนบุตรที่จะมี ช่วงระยะเวลาที่ไม่มีบุตร เป็นต้น นอกจากนี้ โรงเรียนมัธยมจะเตรียมความรู้สำหรับนักเรียนฝึกหัดครู ซึ่งถ้านักเรียนฝึกหัดครูมีความรู้เรื่องประชากรศึกษา ก็จะอยู่ในภาวะที่สามารถจะสอดแทรกความคิดรวบยอด (concept) เรื่องประชากรศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษาเมื่อเวลาออกไปสอน สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาที่จะก้าวไปสู่ระดับวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย เมื่อมีการสอนเพิ่มเติม เด็กเหล่านี้จะเข้าใจได้ง่ายกว่าบุคคลอื่น และอาจจะกลายเป็นผู้นำทางด้านการศึกษาประชากรต่อไป

เรื่องประชากรศึกษามีเนื้อหาแฝงอยู่ในวิชาต่าง ๆ เช่น วิทยาศาสตร์, คหกรรม-ศาสตร์, พละนามัย, สังคมศึกษา, สุขศึกษา ฯลฯ การประชุมกลุ่มในการสัมมนาที่โรงแรมพัทยา เมื่อ พ.ศ.2514 มีความเห็นว่า "ไม่ควรแยกประชากรศึกษาออกเป็นวิชาหนึ่งต่างหาก เพราะจะเป็นการซ้ำซ้อน และกระทบกระเทือนต่อการสอนวิชาอื่น ๆ และจะทำให้วิชานี้ยุ่งยากซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดปัญหาในการหาครูผู้สอนได้ยาก จึงสมควรที่จะสอดแทรกประชากรศึกษาในวิชาต่าง ๆ ทั้งนี้ ควรพิจารณาว่ายังขาดประเด็นสำคัญทางประชากรศึกษาในเรื่องใดบ้าง ก็ให้เพิ่มในเนื้อหานั้น ๆ"³⁶ นอกจากนี้ ที่ประชุมยังมีความเห็นอีกว่า "หัวข้อต่าง ๆ ซึ่งเป็นเนื้อหาประชากรศึกษาเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่บ้างแล้วในหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษา แต่ยังคงขาดความมุ่งหมายที่แน่นอนเกี่ยวกับประชากรศึกษาว่าจะให้

³⁶สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, กระทรวงศึกษาธิการ, กระทรวงสาธารณสุข, สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงานสภาวิจัยแห่งชาติ, สภาประชากรแห่งสหรัฐอเมริกา, รายงานการสัมมนาเรื่องประชากรศึกษา ณ โรงแรมพัทยาพาเลข ระหว่างวันที่ 18-20 ตุลาคม 2514 (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, 2514), หน้า 19.

นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาประชากรในเรื่องโค เพียงโค และอย่างไร³⁷

การสอนประชากรศึกษาในชั้นมัธยมศึกษา อาจทำได้หลายวิธี วิธีการสอนวิธีหนึ่งได้แก่วิธีการสอนแบบสอดแทรก ซึ่งเป็นวิธีการนำเนื้อหาประชากรศึกษาเข้าไปเพิ่มเติมในหลักสูตร³⁸ จากการประชุมกลุ่มที่ 2 เรื่องประชากรศึกษา เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2515 ได้เสนอว่า "ในระดับมัธยมศึกษา หลักสูตรประชากรศึกษาควรจะได้สอดแทรกผสมกลมกลืนเข้ากับหลักสูตรของวิชาต่าง ๆ บางวิชาที่มีอยู่แล้วตามความเหมาะสม³⁹ การสอดแทรกหลักสูตรประชากรศึกษาให้ใช้วิธีการปรับปรุงหลักสูตรให้ผสมกลมกลืนกับหลักสูตรที่มีอยู่⁴⁰

จากรายงานการวิจัยของคณะกรรมการเฉพาะเรื่องประชากรศึกษา วิทยาลัยครูพระนคร ได้พบว่า "วิธีการสอนแบบสอดแทรกจะทำให้ให้นักเรียนได้รับผลสูงสุด เกิดการเรียนรู้ได้รวดเร็ว และเข้าใจบทเรียนได้ง่าย⁴¹

ประชากรศึกษา เป็นวิชาใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้น เป็นผลมาจากความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจ, สังคม เนื้อหานี้มาจากหลายสาขาวิชา เช่น เศรษฐศาสตร์, ภูมิศาสตร์, ชีววิทยา, ประชากรศาสตร์ เมื่อมองจากสภาพของเนื้อหา จะสามารถสอดแทรกไว้ในวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี เช่น วิชาสังคมศึกษา, เศรษฐศาสตร์, วิทยาศาสตร์,

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

³⁸ Byron G. Massialas, "Population Education as Exploration of Alternative," Social Education, 36 (April, 1972), p. 347

³⁹ กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการประชุมเรื่องประชากรศึกษา ณ โรงแรมเวียงใต้ วันที่ 22 ธันวาคม 2515 (อัคราเน่า), หน้า 7.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

⁴¹ วิทยาลัยครูพระนคร, การนำวิธีการสอนประชากรศึกษาไปใช้ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (คณะกรรมการเฉพาะเรื่องประชากรศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ, 2516.)

ชีววิทยา อีกทั้งยังสามารถสอดแทรกในวิชาภาษาต่าง ๆ (Language), คณิตศาสตร์
ถ้าพิจารณาตามลักษณะวิชาประชากรศึกษาเป็นวิชา Multi disciplinary เนื้อหาตาม
หลักสูตรก็สามารถใส่ในวิชาต่าง ๆ และส่วนใหญ่สามารถแทรกได้ในวิชาสังคมศึกษา
(Social Studies)⁴²

วิธีการสอนแบบสอดแทรกในวิชาเก่าที่มีอยู่แล้ว เมื่อพิจารณาถึงส่วนนี้ ก็จะพบว่า⁴³

1. เป็นการประหยัดเวลา ไม่ต้องการเวลาพิเศษ
2. เป็นการแก้ปัญหาในทางปฏิบัติ คือไม่ต้องหาครูอื่นมาสอน ทางโรงเรียนอาจใช้
ครูคนเดิมสอนได้
3. เป็นการขจัดความรู้สึกอคติต่อเรื่องบางเรื่องซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับ เช่น เพศศึกษา
(sex education) ทำให้ได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้น

เมื่อพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายของวิชาสังคมศึกษา ประโยชน์ของวิชาตอนต้น ตาม
หลักสูตรฉบับ พ.ศ.2503 กล่าวไว้ว่า⁴⁴

1. ให้มีความรู้ความเข้าใจ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม
2. ให้มีความรู้ความเข้าใจในความเป็นมาในอดีต ทางสังคม วัฒนธรรม และสภาพ
ปัจจุบันทางการเมือง ซึ่งแต่ละชนชาติได้สร้างสมกันมาตามประวัติศาสตร์ของชาตินั้น ๆ
3. ให้ซาบซึ้งในคุณค่าทางศิลปกรรมและวัฒนธรรม ปฏิบัติตามด้วยความจริงใจ
4. ให้มีความรู้ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับการผลิต การบริโภค
และการสงวนทรัพยากรของสังคม

⁴²Pathfinder Fund, op. cit., p. 3.

⁴³Ibid., p. XI.

⁴⁴กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรประโยชน์ศึกษาตอนต้น พ.ศ.2503
(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2516), หน้า 14.

5. ให้อรรถาธิบายทัศนคติและความคิดเห็นของผู้อื่น โดยไม่คำนึงถึงเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคล ตลอดจนสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบ ซึ่ง พลเมืองแต่ละคนพึงมีต่อประเทศชาติของตนและของสังคมประชาธิปไตย

6. ให้อรรถาธิบายเหตุผล เข้าใจหลักการและระเบียบวิธีในการแก้ปัญหา และรู้จักประเมินผล

และเมื่อพิจารณาถึงเนื้อหาประชากรศึกษาในหลักสูตรสังคมศึกษาประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น ก็พบว่า มีเนื้อหาประชากรศึกษาแทรกอยู่บ้างแล้ว แต่ยังคงมุ่งหมายที่ แน่นอนเกี่ยวกับประชากรศึกษา ถ้าหากจะแทรกหัวข้อประชากรศึกษาเข้าไปในหัวข้อต่าง ๆ ในหลักสูตร ก็เป็นสิ่งที่อาจทำได้ เพราะมีเนื้อหาในหลักสูตรอยู่บ้างแล้วที่พอจะสอดแทรกลงไปได้บ้าง เช่น

เนื้อหาประชากรศึกษา	วิชาสังคมศึกษาที่อาจสอดแทรก
จำนวนประชากร	ภูมิศาสตร์, ประวัติศาสตร์
ส่วนประกอบและลักษณะประชากร	ภูมิศาสตร์, ประวัติศาสตร์
ความหนาแน่นและการกระจาย	ภูมิศาสตร์, ประวัติศาสตร์
.....	
ภาวะประชากรภายในครอบครัว	หน้าที่พลเมือง
ปัญหาเนื่องจากการเพิ่มประชากร	ภูมิศาสตร์, หน้าที่พลเมือง
.....	

ฯลฯ

นอกจากนั้น จากการวิจัยของ ดร.ประภาเพ็ญ สุวรรณ⁴⁵ พบว่า "วิชาที่เหมาะสม ที่ควรสอดแทรกประชากรศึกษา คือ วิชาสังคมศึกษา

⁴⁵ กระจายละเอียดจากรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ในการที่จะสอดแทรกประชากรศึกษาเข้าไปในหลักสูตรสังคมศึกษา จึงเป็นสิ่งที่สามารถจะกระทำได้ และจะเป็นวิธีการที่ช่วยให้การแก้ปัญหาประชากรบรรลุผลตามจุดหมายได้ ซึ่งจะเห็นได้จากงานวิจัยของ เค โอ พาริก (K. O. Parikh) ในปี ค.ศ. 1971 ได้ทำการวิจัยเรื่อง An Experimental Study in Correlated Teaching of Population Education in a Secondary School พบว่า จากการสอนเรื่องประชากรศึกษา สามารถช่วยเปลี่ยนแปลงทัศนคติ, ความรู้และความเข้าใจของนักเรียนเกี่ยวกับความรู้เรื่องปัญหาประชากร ซึ่งตรงกับงานวิจัยของ ฮุง คี เปค⁴⁶ (Hyun Ki Paik) ในปี ค.ศ. 1973 ได้ทำการวิจัยเรื่อง A field try-out of population education curriculum materials for teacher education programmes - an experimental study: a case of the Phillippines จากงานวิจัย พบว่า จะมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของตัวอย่างประชากรในกลุ่มผู้ที่ได้รับความรู้ด้านประชากรศึกษา ในขณะที่ผู้ไม่ได้รับความรู้ด้านประชากรศึกษามีได้เปลี่ยนแปลงทัศนคติมากนัก

ดังนั้น จึงอาจเป็นความหวังว่า เมื่อได้มีการแทรกเรื่องประชากรศึกษาในระบบการศึกษาของไทยแล้ว จะสามารถช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่กำลังเผชิญอยู่ได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์หลักสูตรสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อพิจารณาเนื้อหาประชากรศึกษาซึ่งมีอยู่ในหลักสูตร
2. เพื่อศึกษาเนื้อหาและขอบเขตของประชากรศึกษา ในอันที่จะแทรกในหลักสูตรสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

⁴⁶ คุรยละเอียดจากรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2

⁴⁷ คุรยละเอียดจากรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2

3. เพื่อรวบรวมแนวความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูและนักการศึกษาเกี่ยวกับการแทรกพระราชกรณียกิจในหลักสูตรสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น รวมทั้งทัศนคติของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นต่อเนื้อหาพระราชกรณียกิจ ซึ่งแทรกในหลักสูตรสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

4. เพื่อเสนอแนวทางการนำพระราชกรณียกิจแทรกในหลักสูตรสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

การดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาค้นคว้าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยจาก เอกสาร ตำรา วิทยานิพนธ์ รายงานการประชุม บทความจากวารสาร ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อให้มีความรู้โดยทั่วไปเกี่ยวกับพื้นฐานความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา และเพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำแบบสอบถาม ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการวิจัยต่อไป

2. วิเคราะห์หลักสูตรสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปี พ.ศ.2503

3. ศึกษาวิธีการและข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจจากเอกสาร, รายงานการประชุม, การทำงาน, และหนังสือ

3.1 ความหมาย, ขอบเขต และเนื้อหา

3.2 วิธีการสอดแทรกพระราชกรณียกิจในต่างประเทศ

3.2.1 อินเดีย

3.2.2 ฟิลิปปินส์

4. จัดทำแบบสอบถามขึ้น 2 ชุด ซึ่งได้จากข้อมูลในข้อ 2,3 ชุดแรกเป็นแบบสอบถามสำหรับครูสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและนักการศึกษา ซึ่งจะสอบถามเกี่ยวกับเรื่องราวส่วนตัวของครู ความคิดเห็นในการแทรกพระราชกรณียกิจในหลักสูตรสังคมศึกษา รวมทั้งข้อเสนอแนะ ชุดที่ 2 เป็นแบบสอบถามสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เกี่ยวกับเรื่องราวส่วนตัวของนักเรียน ทัศนคติของนักเรียนเรื่องเนื้อหาพระราชกรณียกิจ ซึ่งจะสอดแทรกในหลักสูตรสังคมศึกษา

5. ก่อนจัดทำเนื้อหาประชากรศึกษา ซึ่งจะสอดแทรกในหลักสูตรสังคมศึกษา ได้นำเนื้อหาประชากรศึกษาเสนอขอความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญและนักการศึกษา จำนวน 10 คน ผลที่ได้ ผู้วิจัยนำมาคิดแปลง ปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสม

6. นำแบบสอบถามที่จัดทำขึ้น ไปทดสอบ (pre-test) กับครูสังคมศึกษา จำนวน 7 คน นักการศึกษา 3 คน และนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 60 คน นำผลสรุปที่ได้จากการตอบแบบสอบถามทั้งของครูและนักเรียนมาแก้ไข ปรับปรุงแบบสอบถามที่จัดทำขึ้นให้รัดกุมและมีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

7. จัดส่งแบบสอบถามไปยังโรงเรียนต่าง ๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 30 โรงเรียน และนักการศึกษาจากกระทรวงศึกษาธิการ, คณะครุศาสตร์, สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบันประชากรศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, วิทยาลัยวิชาการศึกษา และวิทยาลัยต่าง ๆ จำนวน 50 คน ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามด้วยตนเอง โดยอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และกำหนดวันรับแบบสอบถามคืน จำนวนแบบสอบถามสำหรับครู จำนวน 150 ชุด, นักการศึกษาจำนวน 50 ชุด และนักเรียน 150 ชุด รวมทั้งหมด 350 ชุด

8. การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล หลังการเก็บรวบรวมแบบสอบถามทั้งหมดเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะนำแบบสอบถามทั้งหมดมาสรุปผล เสนอคำตอบเป็นอัตราร้อยละของจำนวนผู้ตอบทั้งหมด และเสนอค่าเฉลี่ยของคำตอบของนักเรียน ส่วนการเสนอค่าและการอภิปรายผล จะนำเสนอในรูปแบบตารางต่อไป

9. เสนอร่างหลักสูตรสังคมศึกษาที่สอดแทรกความรู้เกี่ยวกับประชากรศึกษา โดยอาศัยผลที่ได้จากการวิจัย เป็นแนวทางเพื่อพิจารณา

คุณค่าของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบว่า หลักสูตรสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีเนื้อหาประชากรศึกษาอยู่มากน้อยเพียงใด
2. การวิจัยครั้งนี้ จะได้เสนอแนวทางหรือเค้าโครงหลักสูตรสังคมศึกษา ซึ่งประชากรศึกษาแทรกอยู่อย่างเหมาะสมกับระดับชั้น, วัย และสังคมของประเทศไทย

3. จะได้เป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงซึ่งหลักสูตรสังคมศึกษาที่มีคุณภาพที่สุดเท่าที่จะทำได้

4. การวิจัยครั้งนี้ อาจจะได้ข้อมูลซึ่งสนับสนุนการศึกษาคนทั่วเกี่ยวกับประชากร - ศึกษาในประเทศไทยซึ่งกำลังดำเนินอยู่ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างแท้จริง เพื่อเกิดประโยชน์ทางการศึกษาและสังคม รวมทั้งประเทศชาติ

5. เพื่อเป็นแนวทางแก่ผู้สนใจจะทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องนี้ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้วางขอบเขตของการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

1. จะวิจัยเฉพาะการสอดแทรกประชากรศึกษาในหลักสูตรสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยพิจารณาเฉพาะหลักสูตรฉบับ พ.ศ.2503 เท่านั้น

2. การวิจัยครั้งนี้ เลือกวิจัยเฉพาะโรงเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร โดยกระจายไปตามอำเภอต่าง ๆ คำตอบที่ได้จากแบบสอบถาม หรือข้อเท็จจริงบางประการที่รวบรวมได้ ไม่ครบตามที่ควรจะเป็น

3. ครูบางคนอาจมีความเข้าใจเรื่องประชากรศึกษาไม่ดีพอ หรือไม่เคยรู้เรื่องนี้มาก่อน จึงอาจมีผลต่อการแสดงความคิดเห็นไม่ตรงกับความเป็นจริงได้

4. เนื่องจากระยะเวลาที่แจกแบบสอบถามเป็นภาคปลายของการศึกษา ครูบางคนไม่มีเวลาพอ คำตอบที่ได้จึงอาจมีผลต่อความเป็นจริงได้

5. เกณฑ์ตัดสินเลือกเนื้อหาประชากรศึกษา ใช้ร้อยละ 50 ถ้าต่ำกว่าร้อยละ 50 จะถือว่ากลุ่มตัวอย่างประชากรไม่เห็นด้วย

คำจำกัดความในการวิจัย

ประชากรศึกษา (Population Education) หมายถึง การศึกษาซึ่งจัดขึ้นเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับ "ประชากร" และผลของการเปลี่ยนแปลงประชากรที่มีต่อบุคคล ครอบครัว ต่อสังคม ต่อประเทศชาติและโลก ทั้งนี้ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างความตระหนัก และให้เกิดทัศนคติในทางรับผิดชอบ ตลอดจนมีพฤติกรรมอันจะช่วยแก้ไขและป้องกันปัญหาเกี่ยวกับประชากร

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หมายถึง นักเรียนที่กำลังศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ซึ่งเป็นการศึกษาในระดับกลางต่อเนื่องระหว่างการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนปลาย เชื่อมโยงกับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการได้วางไว้ในแผนการศึกษาชาติ ปี พ.ศ.2503

วิชาสังคมศึกษาตามหลักสูตรฉบับ พ.ศ.2503 หมายถึง วิชาหน้าที่พลเมือง, ศิลปกรรม, ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย